

IV

(Zawiadomienia)

ZAWIADOMIENIA INSTYTUCJI I ORGANÓW UNII EUROPEJSKIEJ

RADA

Uaktualnione wytyczne Unii Europejskiej w sprawie promowania przestrzegania międzynarodowego prawa humanitarnego

(2009/C 303/06)

I. CEL

1. Celem niniejszych wytycznych jest dostarczenie Unii Europejskiej oraz jej instytucjom i organom sprawnych narzędzi promowania przestrzegania międzynarodowego prawa humanitarnego. Podkreślają one zaangażowanie Unii Europejskiej w promowanie przestrzegania tego prawa w widoczny i konsekwentny sposób. Wytyczne są adresowane do wszystkich podmiotów działających w ramach Unii Europejskiej w zakresie, w jakim podnoszone kwestie mieszczą się w ich obszarach odpowiedzialności i kompetencji. Uzupełniają wytyczne i inne wspólne stanowiska już przyjęte w UE i dotyczące kwestii związanych z prawami człowieka, torturami i ochroną ludności cywilnej⁽¹⁾.
2. Wytyczne te są zgodne z zobowiązaniem UE i jej państw członkowskich do przestrzegania międzynarodowego prawa humanitarnego i mają na celu zapewnienie jego przestrzegania przez państwa trzecie oraz, w stosownych przypadkach, przez inne podmioty niepaństwowe w państwach trzecich. Chociaż to samo zobowiązanie obejmuje także działania podejmowane przez UE i jej państwa członkowskie w celu zapewnienia zgodności ich postępowania z międzynarodowym prawem humanitarnym, w tym przez ich własne siły, to takie działania nie są objęte niniejszymi wytycznymi⁽²⁾.

⁽¹⁾ Zob. wytyczne UE w sprawie dialogów dotyczących praw człowieka (zatwierdzone przez Radę dnia 13 grudnia 2001 r., zaktualizowane dnia 19 stycznia 2009 r.); wytyczne w sprawie polityki UE wobec państw trzecich dotyczącej tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania (zatwierdzone przez Radę dnia 9 kwietnia 2001 r., zaktualizowane dnia 29 kwietnia 2008 r.); wytyczne UE w sprawie dzieci w konfliktach zbrojnych (zatwierdzone przez Radę dnia 8 grudnia 2003 r., zaktualizowane dnia 17 czerwca 2008 r.); wytyczne UE w sprawie promowania i ochrony praw dziecka (zatwierdzone przez Radę dnia 10 grudnia 2007 r.); wytyczne w sprawie aktów przemocy wobec kobiet i dziewcząt oraz zwalczania wszelkich form ich dyskryminacji (zatwierdzone przez Radę dnia 8 grudnia 2008 r.) oraz wspólne stanowisko Rady 2003/444/WPZiB z dnia 16 czerwca 2003 r. w sprawie Międzynarodowego Trybunału Karnego (Dz.U. L 150 z 18.6.2003, s. 67).

⁽²⁾ Wszystkie państwa członkowskie UE są stronami konwencji genewskich i protokołów dodatkowych do nich, muszą więc przestrzegać ich zasad.

II. MIĘDZYNARODOWE PRAWO HUMANITARNE

Wprowadzenie

3. Unia Europejska opiera się na zasadach wolności, demokracji, poszanowania praw człowieka i podstawowych wolności oraz praworządności. Jej celem jest też promowanie przestrzegania międzynarodowego prawa humanitarnego.
4. Międzynarodowe prawo humanitarne, nazywane również prawem konfliktów zbrojnych lub prawem wojennym, ma na celu złagodzenie skutków konfliktów zbrojnych poprzez ochronę podmiotów, które nie biorą lub już nie biorą udziału w konflikcie, i poprzez regulowanie środków i metod prowadzenia wojny.
5. Państwa są zobowiązane do przestrzegania zasad międzynarodowego prawa humanitarnego, narzuconych przez traktaty lub będących częścią zwyczajowego prawa międzynarodowego. Zasady te mogą mieć również zastosowanie do podmiotów pozapaństwowych. Taka zgodność leży w interesie społeczności międzynarodowej. Ponadto cierpienia i zniszczenia powodowane naruszaniem międzynarodowego prawa humanitarnego utrudniają osiągnięcie porozumienia po konflikcie. W interesie politycznym oraz humanitarnym leży zatem zwiększenie przestrzegania międzynarodowego prawa humanitarnego na świecie.

Ewolucja i źródła międzynarodowego prawa humanitarnego

6. Zasady międzynarodowego prawa humanitarnego powstały ze względu na konieczność zachowania równowagi między potrzebami wojskowymi i humanitarnymi. Międzynarodowe prawo humanitarne obejmuje zasady mające na celu ochronę osób, które nie biorą lub już nie biorą bezpośredniego udziału w konfliktach, czyli np. ludności cywilnej, jeńców wojennych i innych zatrzymanych, a także rannych i chorych, jak również zasady mające na

celu wprowadzenie ograniczeń dotyczących środków i metod prowadzenia wojny, w tym taktyki i broni, tak aby uniknąć niepotrzebnego cierpienia i zniszczeń.

7. Jak w przypadku innych gałęzi prawa międzynarodowego, międzynarodowe prawo humanitarne ma dwa główne źródła: konwencje międzynarodowe (traktaty) i międzynarodowe prawo zwyczajowe. Międzynarodowe prawo zwyczajowe tworzy praktyka państw, którą przyjmują one za obowiązującą. Dodatkowymi źródłami tego prawa są orzeczenia sądowe i opinie ekspertów.
8. Podstawowe konwencje międzynarodowego prawa humanitarne są wymienione w załączniku do niniejszych wytycznych. Największe znaczenie mają: konwencja haska z 1907 r., cztery konwencje genewskie z 1949 r. i protokoły dodatkowe do nich z 1977 r. Konwencja haska i większość postanowień konwencji genewskich i protokołów dodatkowych z 1977 r. jest powszechnie uznawana za prawo zwyczajowe.

Zakres stosowania

9. Międzynarodowe prawo humanitarne jest stosowane w przypadku wszelkich konfliktów zbrojnych, zarówno międzynarodowych, jak i niemiędzynarodowych, niezależnie od ich źródła. Ma także zastosowanie do okupacji będącej wynikiem konfliktu zbrojnego. Do międzynarodowych konfliktów zbrojnych, czyli konfliktów między państwami i niemiędzynarodowych konfliktów zbrojnych, mają zastosowanie różne systemy prawne.
10. Udzielenie odpowiedzi na pytanie, czy daną sytuację należy już uznać za konflikt zbrojny i czy jest to konflikt międzynarodowy czy niemiędzynarodowy, to kwestia stanu faktycznego i prawa, a odpowiedź zależy od wielu czynników. Przy ocenie, czy dana sytuacja jest już konfliktem zbrojnym, czyli czy ma do niej zastosowanie międzynarodowe prawo humanitarne, należy zawsze zwrócić się o poradę prawną oraz zebrać wystarczającą ilość informacji o danej sytuacji.
11. Postanowienia traktatowe w sprawie międzynarodowych konfliktów zbrojnych są bardziej szczegółowe i wyczerpujące. Niemiędzynarodowe konflikty zbrojne podlegają postanowieniom art. 3, wspólnego konwencji genewskiej oraz, jeśli dane państwo jest ich stroną, dodatkowemu protokołowi II z 1977 r. Zasady międzynarodowego prawa zwyczajowego mają zastosowanie zarówno do międzynarodowych, jak i wewnętrznych konfliktów zbrojnych, lecz tu również występują różnice między oboma systemami.

Międzynarodowe prawo dotyczące praw człowieka i międzynarodowe prawo humanitarne

12. Istotne jest rozróżnienie między międzynarodowym prawem dotyczącym praw człowieka a międzynarodowym prawem humanitarnym. Są to dwa różne zbiory prawa i choć głównym celem obu jest ochrona osób, znacznie różnią się od siebie. Przede wszystkim międzynarodowe prawo humanitarne ma zastosowanie w czasie trwania konfliktu zbrojnego i okupacji. Prawo dotyczące praw człowieka ma natomiast zastosowanie do wszystkich osób podlegających jurysdykcji danego państwa, zarówno w czasie pokoju, jak i podczas konfliktu zbrojnego. Choć

zatem się różnią, oba zbiory prawa mogą w danej sytuacji mieć zastosowanie równocześnie, czasem jest więc konieczne wzięcie pod uwagę relacji między nimi. Niniejsze wytyczne nie obejmują jednak kwestii prawa dotyczącego praw człowieka.

Odpowiedzialność indywidualna

13. Pewne poważne naruszenia międzynarodowego prawa humanitarne określane są jako zbrodnie wojenne. Zbrodnie wojenne mogą mieć miejsce w tych samych okolicznościach co ludobójstwo i zbrodnie przeciwko ludzkości, lecz te ostatnie, w przeciwieństwie do zbrodni wojennych, nie są związane z faktem występowania konfliktu zbrojnego.
14. Osobistą odpowiedzialność za zbrodnie wojenne ponoszą poszczególne osoby. Państwa muszą, w zgodzie ze swoim prawem krajowym, dopilnować, aby domniemani sprawcy takich zbrodni zostali postawieni przed swoim sądem krajowym lub przekazani do osądzenia przez sąd innego państwa lub międzynarodowy sąd karny, na przykład Międzynarodowy Trybunał Karny⁽³⁾.

III. WYTYCZNE OPERACYJNE

A. SPRAWOZDAWCZOŚĆ, OCENA I ZALECENIA DOTYCZĄCE DZIAŁAŃ

15. Działania w ramach tego rozdziału obejmują:
 - a) Aby umożliwić skuteczne działanie, należy niezwłocznie rozpoznawać sytuacje, w których może mieć zastosowanie międzynarodowe prawo humanitarne. Właściwe organy UE, także odpowiednie grupy robocze Rady, powinny w obszarach podlegających ich kompetencjom monitorować sytuacje, w których mogłoby być stosowane międzynarodowe prawo humanitarne, wykorzystując porady, w razie potrzeby, dotyczące międzynarodowego prawa humanitarne i jego zastosowania. Jeśli jest to właściwe, powinny określać i zalecać działania mające na celu promowanie przestrzegania międzynarodowego prawa humanitarne, zgodnie z niniejszymi wytycznymi. W stosownych przypadkach należy również brać pod uwagę konsultacje i wymianę informacji z innymi stronami dysponującymi odpowiednią wiedzą, w tym również z Międzynarodowym Komitetem Czerwonego Krzyża i innymi właściwymi organizacjami, takimi jak ONZ i organizacje regionalne. We właściwych przypadkach należy także rozważyć korzystanie z usług Międzynarodowej Komisji ds. Ustalania Faktów w Dziedzinie Prawa Humanitarne (IHFFC), utworzonej na mocy art. 90 dodatkowego protokołu I do

⁽³⁾ Zob. wspólne stanowisko Unii w sprawie MTK (2003/444/WPZiB) i plan działań UE w sprawie MTK. Zob. też: decyzja z dnia 13 czerwca 2002 r. (2002/494/WSiSW), którą Rada ustanawia europejską sieć punktów kontaktowych dotyczących osób odpowiedzialnych za ludobójstwo, zbrodnie przeciw ludzkości oraz zbrodnie wojenne; decyzja ramowa (2002/584/WSiSW) w sprawie europejskiego nakazu aresztowania i procedury wydawania osób między państwami członkowskimi; decyzja z dnia 8 maja 2003 r. (2003/335/WSiSW) dotycząca dochodzenia i ścigania ludobójstwa, zbrodni przeciwko ludzkości i zbrodni wojennych; decyzja Rady 2006/313/WPZiB z dnia 10 kwietnia 2006 r. dotycząca zawarcia Umowy o współpracy i pomocy między Międzynarodowym Trybunałem Karnym a Unią Europejską (Dz.U. L 115 z 28.4.2006, s. 49).

konwencji genewskich z 1949 r., która, mając możliwości ustalania faktów i pełniąc funkcję dobrych usług, może pomóc w promowaniu przestrzegania międzynarodowego prawa humanitarne.

- b) W stosownych przypadkach szefowie misji UE i właściwi przedstawiciele UE, a także szefowie operacji cywilnych UE, dowódcy operacji wojskowych UE i specjaliści przedstawiciele UE, powinni do swoich sprawozdań o danym państwie lub konflikcie włączyć ocenę sytuacji z punktu widzenia międzynarodowego prawa humanitarne. Specjalną uwagę należy poświęcić informacjom wskazującym na ewentualne poważne naruszenia międzynarodowego prawa humanitarne. Jeśli jest to wykonalne, takie sprawozdania powinny zawierać również analizę i sugestie dotyczące działań, które powinna podjąć UE.
- c) Dokumenty przygotowawcze na posiedzenia organów UE powinny zawierać, w stosownych przypadkach, analizę możliwości stosowania międzynarodowego prawa humanitarne, a państwa członkowskie biorące udział w takich posiedzeniach powinny także zagwarantować, by były w stanie w odpowiedni sposób wykonać porady w sprawie pojawiających się kwestii związanych z międzynarodowym prawem humanitarne. W przypadku gdy możliwe jest rozpoczęcie konfliktu zbrojnego, należy poinformować o tym Grupę Roboczą Rady ds. Międzynarodowego Prawa Publicznego (COJUR) i inne właściwe grupy robocze. Jeśli jest to właściwe i wykonalne, COJUR-owi można zlecić zadanie proponowania konkretnym organom UE przyszytych działań UE.
- B. ŚRODKI DZIAŁANIA DO DYSPOZYCJI UE W JEJ STOSUNKACH Z PAŃSTWAMI TRZECIMI
16. UE dysponuje zróżnicowanymi środkami działania. Obejmują one, następujące środki, choć nie są do nich zawężone:
- a) Dialog polityczny: Jeśli jest to właściwe, kwestia przestrzegania międzynarodowego prawa humanitarne powinna pojawiać się w dialogach z państwami trzecimi. Ma to szczególne znaczenie w kontekście toczących się obecnie konfliktów zbrojnych, w przypadku których pojawiły się doniesienia o powszechnym naruszeniu międzynarodowego prawa humanitarne. UE powinna jednak również w czasach pokoju wzywać państwa, które jeszcze tego nie zrobiły, do przystąpienia do ważnych instrumentów międzynarodowego prawa humanitarne, takich jak protokoły dodatkowe z 1977 r. i Statut Międzynarodowego Trybunału Karnego, a także pełnej realizacji tych instrumentów. Pełna realizacja obejmuje wprowadzenie w życie wszelkich koniecznych przepisów wykonawczych oraz przeszkolenie odpowiedniego personelu w zakresie międzynarodowego prawa humanitarne.
- b) Ogólne oświadczenia publiczne: W oświadczeniach publicznych w sprawach dotyczących międzynarodowego prawa humanitarne UE powinna, w stosownych przypadkach, podkreślać konieczność zapewnienia przestrzegania międzynarodowego prawa humanitarne.
- c) „Démarche” lub oświadczenia publiczne dotyczące konkretnych konfliktów: Gdy pojawiają się informacje o naruszeniu międzynarodowego prawa humanitarne, UE powinna rozważyć wydanie „démarche” i oświadczeń publicznych, w stosownych przypadkach, potępiając takie akty i żądając od stron wypełnienia ich obowiązków zgodnie z międzynarodowym prawem humanitarne oraz podjęcia skutecznych działań mających zapobiec kolejnym naruszeniom.
- d) Środki ograniczające/sankcje: Zastosowanie środków ograniczających (sankcji) może być skutecznym sposobem promowania przestrzegania międzynarodowego prawa humanitarne. Należy więc brać uwagę ich zastosowanie wobec państwa lub innej strony konfliktu niebędącej państwem, a także wobec danych osób, jeśli środki te są właściwe i zgodne z prawem międzynarodowym.
- e) Współpraca z innymi organami międzynarodowymi: W stosownych przypadkach, promując przestrzeganie międzynarodowego prawa humanitarne, UE powinna współpracować z ONZ i odpowiednimi organizacjami regionalnymi. Państwa członkowskie UE powinny również, w stosownych przypadkach, dążyć do tego celu jako członkowie innych organizacji, w tym również Organizacji Narodów Zjednoczonych. Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża od dawna pełni umocowaną w traktatach i uznaną rolę neutralnej, niezależnej organizacji humanitarnej, promującej przestrzeganie międzynarodowego prawa humanitarne.
- f) Operacje zarządzania kryzysowego: Przygotowując mandaty operacji zarządzania kryzysowego UE, należy wziąć pod uwagę, w stosownych przypadkach, znaczenie zapobiegania naruszeniom międzynarodowego prawa humanitarne przez strony trzecie i powstrzymywania ich. We właściwych przypadkach może to obejmować zbieranie informacji, które mogą być wykorzystywane przez Międzynarodowy Trybunał Karny⁽⁴⁾ lub podczas innych dochodzeń w sprawie zbrodni wojennych.
- g) Odpowiedzialność indywidualna: Mimo iż w sytuacjach po konfliktach trudno jest czasem pogodzić ogólny cel przywrócenia pokoju z potrzebą zwalczania bezkarności, Unia Europejska powinna dopilnowywać, by żadne zbrodnie wojenne nie pozostawały bezkarne. Aby podczas konfliktu zbrojnego wywierać skutek odstraszący, ściganie zbrodni wojennych musi być widoczne i w miarę możliwości powinno odbywać się w państwie, w którym miały miejsce naruszenia. UE powinna zatem zachęcać państwa trzecie do wykonania krajowego ustawodawstwa karnego, aby karać naruszenia międzynarodowego prawa humanitarne. W tym kontekście należy również umieścić unijne wsparcie dla Międzynarodowego Trybunału Karnego i środki mające na celu ściganie zbrodniarzy wojennych.

⁽⁴⁾ Zob. Umowa o współpracy i pomocy między Międzynarodowym Trybunałem Karnym a Unią Europejską, o której mowa w przypisie 3 powyżej.

h) Szkolenia: Szkolenia dotyczące międzynarodowego prawa humanitarnego są niezbędne do zapewnienia przestrzegania tego prawa podczas konfliktów zbrojnych. Szkolenia i kształcenie muszą się także odbywać w czasach pokoju. Dotyczy to całej populacji, choć szczególną uwagę należy zwrócić na określone grupy, na przykład funkcjonariuszy organów ścigania. Dodatkowo wymogi dotyczą szkolenia personelu wojskowego. UE powinna rozważyć zapewnianie lub finansowanie szkoleń i kształcenia w zakresie międzynarodowego prawa humanitarnego w państwach trzecich, także

w ramach szerzej zakrojonych programów promowania praworządności.

i) Wywóz broni: Wspólne stanowisko Rady 2008/944/WPZiB określające wspólne zasady kontroli wywozu technologii wojskowych i sprzętu wojskowego⁽⁵⁾ przewiduje, że przed wydaniem pozwolenia na wywóz do danego państwa należy sprawdzić, czy to państwo dokonujące przywozu przestrzega międzynarodowego prawa humanitarnego.

⁽⁵⁾ Wspólne stanowisko Rady 2008/944/WPZiB z dnia 8 grudnia 2008 r. określające wspólne zasady kontroli wywozu technologii wojskowych i sprzętu wojskowego (Dz.U. L 335 z 13.12.2008, s. 99). To wspólne stanowisko zastępuje europejski Kodeks Postępowania w sprawie wywozu uzbrojenia przyjęty przez Radę dnia 8 czerwca 1998 r.

ZAŁĄCZNIK

PODSTAWOWE INSTRUMENTY PRAWNE DOTYCZĄCE MIĘDZYNARODOWEGO PRAWA HUMANITARNEGO I INNE ODPOWIEDNIE INSTRUMENTY PRAWNE

- Konwencja z 1907 r. dotycząca praw i zwyczajów wojny lądowej (IV Konwencja haska)
- Załącznik do konwencji: Regulamin dotyczący praw i zwyczajów wojny lądowej
- Protokół z 1925 r. dotyczący zakazu używania na wojnie gazów duszących, trujących lub podobnych oraz środków bakteriologicznych
- I Konwencja genewska z 1949 r. – o polepszeniu losu rannych i chorych w armiach czynnych na lądzie
- II Konwencja genewska z 1949 r. – o polepszeniu losu rannych, chorych i rozbitków sił zbrojnych na morzu
- III Konwencja genewska z 1949 r. – o traktowaniu jeńców.
- IV Konwencja genewska z 1949 r. – o ochronie osób cywilnych podczas wojny.
- Protokół dodatkowy do konwencji genewskich z 12 sierpnia 1949 r. dotyczący ochrony ofiar międzynarodowych konfliktów zbrojnych (Protokół I) z 1977 r.
- Protokół dodatkowy do konwencji genewskich z 12 sierpnia 1949 r. dotyczący ochrony ofiar niemiędzynarodowych konfliktów zbrojnych (Protokół II) z 1977 r.
- Konwencja haska z 1954 r. o ochronie dóbr kultury w razie konfliktu zbrojnego
- Regulamin wykonawczy do Konwencji o ochronie dóbr kultury w razie konfliktu zbrojnego
- I Protokół haski z 1954 r. o ochronie dóbr kultury w razie konfliktu zbrojnego
- II Protokół haski z 1999 r. o ochronie dóbr kultury w razie konfliktu zbrojnego
- Konwencja z 1972 r. o zakazie prowadzenia badań, produkcji i gromadzenia zapasów broni bakteriologicznej (biologicznej) i toksycznej oraz o ich zniszczeniu
- Konwencja ONZ z 1980 r. o zakazie lub ograniczeniu użycia pewnych broni konwencjonalnych, które mogą być uważane za powodujące nadmierne cierpienia lub mające niekontrolowane skutki
- Protokół I z 1980 r. o niewykrywalnych odłamkach
- Protokół II z 1980 r. o zakazie lub ograniczeniu używania min, min-pułapek i innych podobnych urządzeń
- Protokół II (zmieniony) z 1996 r. o zakazie lub ograniczeniu używania min, min-pułapek i innych podobnych urządzeń
- Protokół III z 1980 r. o zakazie lub ograniczeniu używania broni zapalających
- Protokół IV z 1995 r. dotyczący oślepiających broni laserowych
- Protokół V z 2003 r. dotyczący wybuchowych pozostałości wojny
- Konwencja z 1993 r. o zakazie prowadzenia badań, produkcji, składowania i użycia broni chemicznej oraz o zniszczeniu jej zapasów
- Konwencja z 1997 r. z Ottawy o zakazie użycia, składowania, produkcji i przekazywania min przeciwpiechotnych oraz o ich zniszczeniu

-
- Statut z 1993 r. Międzynarodowego Trybunału ds. Ścigania Osób Odpowiedzialnych za Poważne Naruszenia Międzynarodowego Prawa Humanitarnego Popelnionych Na Terytorium b. Jugosławii od 1991 r.
 - Statut z 1994 r. Międzynarodowego Trybunału Karnego ds. Ścigania Osób Odpowiedzialnych za Ludobójstwo i inne Poważne Naruszenia Międzynarodowego Prawa Humanitarnego Popelnione na Terytorium Rwandy i Obywateli Rwandyjskich Odpowiedzialnych za Ludobójstwo i inne takie Naruszenia Popelnione na Terytorium Państw Ościennych między 1 stycznia 1994 r. a 31 grudnia 1994 r.
 - Rzymski Statut Międzynarodowego Trybunału Karnego z 1998 r.
 - Protokół dodatkowy z 2005 r. do konwencji genewskich z 12 sierpnia 1949 r. dotyczący przyjęcia dodatkowego znaku rozpoznawczego (Protokół III)
 - Konwencja z 2008 r. o broni kasetowej
-